

## CURRENT PROBLEMS AND THE IMPACT OF POLITICAL CHANGES IN THE WORLD FINANCIAL MARKET

Eshmurodov Shokhrukhbek Ulugbek oglu

(Student of the Computer Engineering Department of the Cyber  
University)

Uralov Odil Khairulla oglu

(Student of the Jurisprudence Department of the Cyber University)

**Annotation:** This scientific article comprehensively analyzes the impact of unprecedented changes in international financial markets, global economic problems and geopolitical conflicts on financial stability. Today, the financial market is shaken not only by economic laws, but also by international sanctions, interstate conflicts and protectionist policies. The article examines the rise in global inflation, the tight monetary policy of the US Federal Reserve and the European Central Bank, the debt crisis, the risks of digital currencies, and the financial integration of ESG (Environmental, Social and Governance) standards. The study concludes with scientifically sound recommendations for developing countries to mitigate these risks.

**Keywords:** Global financial markets, geopolitical crises, international sanctions, inflation, monetary policy, central banks, public debt, cryptocurrency, economic instability, de-globalization, green economy.

### JAHON MOLIYA BOZORIDAGI DOLZARB MUAMMOLAR VA SIYOSIY O'ZGARISHLARNING TA'SIRI.

Eshmurodov Shoxruxbek Ulug'bek o'g'li

(*"Cyber University" davlat universiteti "Kompyuter Injiringi" yo'nalishi talabasi*)

Uralov Odil Xayrulla o'g'li

(*"Cyber University" davlat universiteti "Yurisprudensiya" yo'nalishi talabasi*)



**Annotatsiya:** Ushbu ilmiy maqola xalqaro moliya bozorlarida kuzatilayotgan misli ko'rilmagan o'zgarishlar, global iqtisodiy muammolar va geosiyosiy ziddiyatlarning moliyaviy barqarorlikka ta'sirini har tomonlama tahlil qiladi. Bugungi kunda moliya bozori nafaqat iqtisodiy qonuniyatlar, balki xalqaro sanksiyalar, davlatlararo mojarolar va proteksionistik siyosat ta'sirida tebranmoqda. Maqolada global inflyatsiya darajasining ortishi, AQSh Federal Zaxira Tizimi va Yevropa Markaziy Bankining qat'iy monetar siyosati, qarz inqirozi, raqamli valyutalar xavfi hamda ESG (Ekologik, ijtimoiy va boshqaruv) standartlarining moliyaviy integratsiyasi kabi o'ta muhim jihatlar chuqur o'rganilgan. Tadqiqot xulosasida rivojlanayotgan davlatlar uchun ushbu xavflarni yumshatish bo'yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqilgan.

**Kalit so'zlar:** Jahon moliya bozori, geosiyosiy inqirozlar, xalqaro sanksiyalar, inflyatsiya, monetar siyosat, markaziy banklar, davlat qarzi, kriptovalyuta, iqtisodiy beqarorlik, de-globalizatsiya, yashil iqtisodiyot.

**Kirish.** Jahon moliya bozori insoniyat tarixidagi eng murakkab, nozik va o'zgaruvchan davrlardan birini boshdan kechirmoqda. Yigirmanchi asrning oxiri va yigirma birinchi asrning boshlarida globallashuv jarayonlari xalqaro kapitalning erkin harakatlanishiga misli ko'rilmagan imkoniyatlar yaratib bergan edi. Biroq, so'nggi yillarda yuz bergan qator fundamental voqealar – xususan, 2020-yildagi COVID-19 pandemiyasi, yetkazib berish zanjirlarining uzilishi, yirik davlatlar o'rtasidagi savdo urushlari hamda to'g'ridan-to'g'ri harbiy va geosiyosiy mojarolar global iqtisodiy integratsiya jarayonlariga jiddiy zarba berdi.

Xalqaro moliya institutlari, xususan, Jahon Banki va Xalqaro Valyuta Fondining so'nggi hisobotlariga ko'ra, global iqtisodiy o'sish sur'atlari sezilarli darajada pasayish tendensiyasiga o'tgan. Pandemiya davrida iqtisodiyotni qo'llab-quvvatlash maqsadida markaziy banklar tomonidan bozorga kiritilgan ulkan miqdordagi arzon pul massalari keyinchalik o'zining salbiy oqibatlarini namoyon qildi: inflyatsiya darajasi so'nggi qirq yillikdagi eng yuqori nuqталarga ko'tarildi. Inflyatsiyani jilovlash uchun olib borilgan qat'iy monetar siyosat esa global miqyosda retsessiya xavfini kuchaytirdi.



Bunday sharoitda moliya bozorlari faqatgina iqtisodiy qonuniyatlarga emas, balki siyosiy liderlarning qarorlariga tobe bo'lib qolgani kuzatilmoqda. Kapital bozorlari, xomashyo birjalari va valyuta bozorlari har bir siyosiy bayonotga o'ta ta'sirchan munosabat bildirmoqda. Maqolaning maqsadi ayni shu jarayonlarni, ya'ni jahon moliya bozoridagi dolzarb muammolar va siyosiy o'zgarishlarning xalqaro va milliy iqtisodiyotlarga ta'sirini kompleks ravishda tahlil qilish hamda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan iqtisodiy ssenariylarni baholashdan iborat.

Geosiyosat va moliya har qachongidan ham bir-biriga chambarchas bog'lanib qoldi. Sharqiy Yevropa, Yaqin Sharq hamda Osiyo-Tinch okeani mintaqasidagi keskinliklar global iqtisodiyot arxitekturasini qayta qurishga majbur qilmoqda. Sanksiyalar siyosati endilikda nafaqat alohida shaxslar yoki kompaniyalarga, balki butun boshli suveren davlatlarning markaziy banklariga va asosiy eksport sohasiga nisbatan faol qo'llanilmoqda. Bu holat jahon moliya tizimida de-globalizatsiya, ya'ni iqtisodiy aloqalarning uzilishi va savdo bloklarining shakllanishi jarayonini tezlashtirib yubordi.

Energiya bozorlaridagi tebranishlar geosiyosiy qarama-qarshiliklarning eng yaqqol ifodasi bo'ldi. Neft va gaz narxlarining sun'iy ravishda yuqori ushlab turilishi yoxud logistika yo'llarining to'sib qo'yilishi energiya resurslariga qaram bo'lgan davlatlar iqtisodiyotida jiddiy turg'unlikni keltirib chiqardi. Energiya narxlarining qimmatlashishi, o'z navbatida, logistika, ishlab chiqarish va qishloq xo'jaligi kabi sohalarga zanjir reaksiyasi orqali ta'sir qilib, iste'mol tovarlari narxining oshishiga, ya'ni inflyatsiyaning tezlashishiga olib keldi.

Bundan tashqari, xalqaro sanksiyalar kapitalning erkin harakatini cheklab, investorlarni o'z mablag'larini xavfsizroq va siyosiy jihatdan barqarorroq mamlakatlarga ko'chirishga undamoqda. Ushbu moliyaviy fenomen rivojlanayotgan davlatlardan trillionlab dollar sarmoyaning chiqib ketishiga sabab bo'lmoqda. Bu o'z-o'zidan mazkur davlatlarning milliy valyutalari qadrsizlanishiga va ularning davlat qarzlariga xizmat ko'rsatishini qiyinlashtirishga olib keladi. Qolaversa, xalqaro to'lov tizimlariga muqobil bo'lgan yangi mintaqaviy tizimlarning shakllanishi AQSh dollarining jahon gegemon valyutasi sifatidagi roliga xavf tug'dirayotgani kuzatilmoqda.



So'nggi uch yil ichida jahon miqyosida kuzatilgan inflyatsiya muammosi butun dunyo siyosatchilari va iqtisodchilarining bosh og'rig'iga aylandi. Inflyatsiyaning asl sabablari ancha murakkab va ko'p qirrali. Bir tomondan, bu pandemiya paytida davlatlar tomonidan o'z fuqarolari va korxonalarini moliyaviy qo'llab-quvvatlash uchun tarqatilgan yordam paketlarining natijasidir. Iste'molchilarning to'lov qobiliyati saqlab qolingani bir paytda, ishlab chiqarish korxonalarini to'laqonli ishlamasligi natijasida bozorda tovarlar tanqisligi yuzaga keldi va inflyatsiya tezlashdi.

Inflyatsiyaga qarshi kurashish maqsadida AQSh Federal Zaxira Tizimi, Yevropa Markaziy Banki va Angliya Banki o'zlarining asosiy foiz stavkalarini misli ko'rilmagan tezlikda oshirishga kirishdilar. 2022-2023 yillarda kuzatilgan ushbu monetar qattiqlashuv jarayoni jahon moliya bozorini tamomila o'zgartirib yubordi. Nolga yaqin foiz stavkalari davrida o'rganib qolgan moliya institutlari qimmat kapital sharoitida jiddiy qiyinchiliklarga duch keldilar. Masalan, AQShning qator yirik banklarining bankrot bo'lishi aynan shu siyosatning oqibatidir.

Yuqori foiz stavkalari iqtisodiyotni sovutishga xizmat qilsa-da, boshqa tomondan retsessiya xavfini keltirib chiqaradi. Banklar tomonidan kredit berish shartlarining qiyinlashishi korxonalarining yangi loyihalarga investitsiya kiritishini to'xtatadi. Siyosiy jihatdan esa, inflyatsiya va qimmat qarzlarning aholining noroziligiga, hukumatlarga bo'lgan ishonchning pasayishiga olib keladi. Rivojlanayotgan davlatlar uchun ushbu holat yanada murakkabdir.

Bugungi kunda jahon iqtisodiyoti uchun eng katta tahdidlardan biri – bu nazorat qilib bo'lmaydigan darajaga yetgan davlat qarzlari muammosidir. Jahon Banki ma'lumotlariga ko'ra, global qarz hajmi jahon yalpi ichki mahsulotining 300 foizidan oshib ketgan. Bu tarixda hech qachon kuzatilmagan holat. Xususan, rivojlangan davlatlarda davlat qarzining YaIMga nisbati 100 foizdan sezilarli darajada oshib ketgan.

Bunday ulkan qarz yuki nolga yaqin foiz stavkalari davrida unchalik katta xavf tug'dirmas edi. Biroq, markaziy banklar foiz stavkalarini keskin oshirgan hozirgi sharoitda, byudjetning katta qismi aynan qarz foizlarini qoplashga



sarflanmoqda. Natijada, ijtimoiy sohalar, ta'lim, sog'liqni saqlash va infratuzilma loyihalariga yo'naltirilishi kerak bo'lgan mablag'lar qisqarib bormoqda.

Rivojlanayotgan mamlakatlarda davlat qarzi asosan chet el valyutasida olingani uchun ular ikki tomonlama zarbaga uchramoqdalar: birinchidan, dollar kursining ko'tarilishi ularning qarz yukini avtomatik ravishda oshiradi; ikkinchidan, yangi qarz jalb qilish qimmatga tushmoqda. Buning oqibatida so'nggi yillarda qator davlatlar defolt e'lon qilishga majbur bo'ldilar.

Jahon moliya bozoridagi eng inqilobiy hodisalardan biri – blokcheyn texnologiyasi asosidagi kriptovalyutalar bozoridir. Dastlab an'anaviy bank tizimiga ishonchsizlik oqibatida paydo bo'lgan raqamli aktivlar tez orada trillionlab dollarlik sarmoyalarni o'ziga jalb qildi. Lekin, kripto bozori an'anaviy yuridik tartibga solish mexanizmlaridan tashqarida faoliyat yuritgani bois, ulkan spekulyatsiyalar maydoniga aylanib qoldi.

Kripto qish fenomeni raqamli bozorning mo'rtligini ko'rsatib berdi. Yirik kriptobirjalarning qulashi millionlab investorlarning mablag'larini yo'qotishiga sabab bo'ldi. Ushbu voqealar hukumatlar va moliya regulyatorlarini zudlik bilan harakat qilishga undadi, xususan, Yevropa Ittifoqi MiCA qonunchilik hujjatini qabul qildi.

Xususiy kriptovalyutalarga javob sifatida jahonning ko'plab markaziy banklari o'zlarining Raqamli Valyutalarini (CBDC) ishlab chiqishni boshladilar. CBDC loyihalari orqali davlatlar to'lov tizimlarini tezlashtirish va iqtisodiy jarayonlar ustidan nazoratni kuchaytirishni maqsad qilishgan.

Iqlim o'zgarishining iqtisodiyotga ta'siri kuchaygani sari, ESG standartlari muhim rol o'ynay boshladi. Hozirda yirik investitsiya fondlari kompaniyalarning uglerod izi va ijtimoiy muhofazasiga e'tibor qaratishmoqda. BMT va yirik davlatlar kelishuvlari yashil obligatsiyalar bozori kabi yangi sohalarini yaratdi.

Biroq, bu jarayon ham siyosiy manfaatlardan xoli emas. Rivojlangan davlatlar uglerod soliqlarini joriy qilish orqali o'zlarining sanoat raqobatbardoshligini saqlab



qolishga va arzon energiyaga tayangan mamlakatlar iqtisodiyotini cheklashga urinmoqda.

**Takliflar.** Jahon moliya bozoridagi tahlikali sharoitda, rivojlanib borayotgan iqtisodiyotlar uchun himoya choralari zarur. Birinchidan, tashqi qarz jalb qilishda ehtiyotkorlik va diversifikatsiya siyosati kerak. Qarzni iqtisodiy o'sishga xizmat qiladigan sohalarga sarflash lozim.

Ikkinchidan, global logistika zanjirlarining uzilishi xavfi sharoitida ichki oziq-ovqat va energetik mustaqillikni ta'minlash muhim. Mahalliy ishlab chiqarishni qo'llab-quvvatlash barqarorlik omilidir.

Uchinchidan, moliya sektorida innovatsion instrumentlarni (yashil va islom moliyasi) joriy etish orqali ichki resurslarni jalb qilish kerak.

**Xulosa.** Zamonaviy jahon moliya bozori iqtisodiy kategoriyalar bilan birga siyosiy va geosiyosiy o'zgarishlar bilan shakllanmoqda. Sanksiyalar va savdo urushlari volatillik darajasini uzoq muddat yuqori ushlab turadi.

Markaziy banklar inflyatsiya va o'sish o'rtasida muvozanatni topishi kerak. Texnologik o'zgarishlar esa ham imkoniyat, ham yangi tahdidlar yaratmoqda.

Kelgusi o'n yillikning g'oliblari chuqur tahliliy yondashuvga ega va geosiyosiy zarbalardan himoyalangan davlatlar bo'ladi.

#### **Foydalanilgan adabiyotlar:**

1. Jahon Banki yillik hisobotlari (2023-2024). Global Economic Prospects.
2. Xalqaro Valyuta Fondi (IMF) hisobotlari. World Economic Outlook.
3. Roubini, N. (2022). Megathreats: Ten Dangerous Trends.
4. Eichengreen, B. (2019). Globalizing Capital.
5. Shiller, R. J. (2015). Irrational Exuberance.